

BANS DEL CAVALLER BERNAT DE FONOLLAR COM A SENYOR DE SITGES (1322-1326)

JACINT SASTRE I TUTUSAUS

Sitges

EL PRESENT RECURR

De bon antuvi havíem recollit un total de 42 bans, ordres i sentències dictats pel cavaller Bernat de Fonollar com a senyor de Sitges i Campdàsens en l'interval de temps comprès entre el 24 de gener de 1322 i la data del seu traspàs, esdevingut a Vilafranca del Penedès el 25 d'octubre de 1326 (1). Ara bé, per raons d'espai inherents al tercer volum de la "Miscel·lània Penedesenca" ens hem vist impel·lits a reduir el nombre de decrets senyorials a la meitat, això és, a 21. El criteri de selecció emprat ha estat el de recollir tan sols les disposicions de caràcter general, el compliment de les quals era obligatori per al comú de la població de Sitges i Campdàsens, és a dir, hem seleccionat el que s'entén exclusivament per ban en el sentit més estricte del mot. Aquest principi selectiu ens constreny a separar aquells altres decrets que el marge de tota

significació de valor universal havien estat adreçats a un o varis particulars, o bé es feien ressò d'interessos privats; val a dir que les disposicions d'aquesta naturalesa mereixen més aviat l'apel·latiu d'ordres i no pròpiament el de bans. Així mateix i d'acord amb el criteri esmentat no transcrivim les dues úniques sentències judicials que Fonollar dictà personalment a la plaça del castell de Sitges el 21 de març de 1324 (2).

FONS DOCUMENTAL

Els decrets i normes de tipus processal, litigiós o punitiu eren recopilats arreu de Catalunya al llarg de l'Antic Règim en el registres documentals de caire judiciali anomenats "Llibres de Cort". Pel que fa als "Llibres de Cort" relatius a Sitges, cal asseverar que en bona part es conserven avui a l'Arxiu Capitular de la S.E. Catedral Basílica de Barcelona i que el més antic d'ells fa remuntar la data del començ al 15 de novembre de 1321, o sigui, coincidint quasi amb l'atorgació del mer i mixt imperi de Sitges i Campdàsens a Bernat de Fonollar i coincidint també amb la decisió personal presa pel ja cansat cavaller de raure per sempre més en el seu castell de Sitges. Certament, a partir de l'any 1321 i fins al jorn del seu òbit Fonollar va consagrar-se al regiment directe i gairebé exclusiu de Sitges i Campdàsens; i és precisament la gestió senyorial dels seus darrers anys de la que hom aconsegueix assolir un nivell de coneixements més complet mercès, entre d'altres documents de primera mà, a la conservació dels primicers "Llibres de Cort" de Sitges.

El primer "Llibre de Cort" de Sitges és un volum ben acurat de 100 folis (5 quaderns relligats) i amida 29,8 cm. x 19,3 cm. Enquadernació de cartró amb dos epígrafs a les cobertes, en el primer dels quals (segle XV?) hi llegim: "*Siges. Libre de la Cort del temps de Fonollar del any 1323 fins en lo any 1326*"; i en el segon (segle XVI?): "*Sitges. És Libre de Amparas y Mandats de la Cúria y Jurisdicció de Sitges*". Dades extremes: 15 de novembre del 132 — 14 d'agost de 1326. D'est manuscrit hem poat la quantia de 19 d'un total de 21 bans copiats en el present recull, i el citem com "Vol. I" a l'encapçalament de cada document transcrit.

El segon "Llibre de Cort" és un volum sense cobertes i en mal estat de conservació, molt atacat per la humanitat. Consta de 8 quaderns relligats sense foliar de 30,2 cm. x 20,1 cm. Dades extremes: 12 d'agost de 1326 – 19 de juny de 1335. A ell pertanyen els 2 darrers bans transcrits, i el citem com "Vol. II". (La numeració dels folis és nostra).

La llengua de redacció dels bans a causa de la seva peculiar naturalesa jurídic-pública és sempre la parlada, en aquest cas el català. Excepció ho és el núm. 2 dels publicats, que per no tractar-se d'un ban rigorós fou redactat en llatí; llengua tanmateix emprada per als documents de naturalesa privada —la gran majoria— enclosos en els primitius "Llibres de Cort".

BERNAT DE FONOLLAR I EL DRET DE BAN

El cavaller Bernat de Fonollar (1255? - 1326), un dels personatges clau a la Catalunya de Jaume II el qual entre d'altres dignitats va exercir la molt elevada de vice-gerent de procurador general del principat de Catalunya per més de vint anys, entre el 1302 i el 1323 (3), fou d'acord amb la seva condició un gran senyor patrimonial, i va concentrar en les seves mans de forma temporal o vitalícia el domini dels castells de Sitges, Campdàsens, Tortosa, la Riba, Selma i Tivissa, ultra de nombroses quadres com les de la Bisbal del Penedès, la Càrrova, Sant Joan Samora, Vall-dellor, etc., i altres aïllats.

Pel que fa als veïns castells de Sitges i Campdàsens, Fonollar n'assolí la castlania el 3 d'agost de 1306 (4) per cessió dels possessors Agnès de Sitges i Berenguer de Fonollar. Catorze anys més tard, el 17 i 21 d'octubre de 1320 (5), adquiria respectivament el domini sots-feudal i feudal per compra feta a Blanca de Calders i Galceran de Ribes. Passats uns mesos, el 13 de novembre de 1321 (6), arrodonia la seva potestat sobre ambdós castells pel fet d'obtenir en aquesta data i de per vida el mer i mixt imperi i tota la jurisdicció civil i criminal. Finalment, el 30 d'abril de 1323 (7), es feia amb el domini eminent o directe de Campdàsens. Així doncs, entre els anys 1306 i 1323, el nostre cavaller en unificar els diferents tipus de domini que l'atomització feudal del segle XI

havia creat esdevenia senyor absolut de Campdàsens i senyor quasi absolut, car restava fora d'ell el domini eminent detentat per l'Església Catedral de Barcelona, del castell i terme de Sitges.

D'altre cantó podem definir el dret de ban com el principi jurídic que facultava l'obtentor —senyor útil i jurisdiccional— d'exercitar la seva autoritat mitjançant ordres, disposicions i prevencions per les quals hom reglamentava tot allò que es considerava precís per al manteniment de la pau i la convivència social alhora que es prohibia el conceptuat com a perjudicial amb sancions o reparacions en metàl·lic. Cal afegir que des de la segona meitat del segle XIII el dret de ban, tan sofisticat com efectiu, havia passat a ser el conducte capdavanter pel que fa als ingressos dels senyors patrimonials, molt especialment d'aquells que gaudien de la potestat jurisdiccional o mer i mixt imperi. Els amples beneficis senyorials esdevenien factibles gràcies a la condició netament punitiva del ban i a la inflexible voluntat dominical de fer-los complir per damunt de tota oposició popular.

En el referent a Sitges les multes són relativament suaus per a les normes que regeixen la convivència social, i munta llur quantia des de 6 diners (ban 11) fins a 20 sous (bans 10 i 17, que penen el jugar de nit o acollir joc prohibit en casa particular); mentre que l'escala de les sancions intermèdies és de 12 diners (ban 13), 3 sous (ban 1), 5 sous (bans 8, 12, 13 i 18) i 10 sous (bans 5, 6, 10, 11, 17 i 19). Força més intransigent se'ns mostra Bernat de Fonollar quan es creu vulnerat en els seus drets; aleshores les sancions assoleixen els 50 sous (bans 4 i 9, relatiu el darrer a la presentació d'homenatge i condicionat pel fracàs parcial del ban 6); els 60 sous (bans 7, 14 i 16, els dos últims molt impopulars); i fins i tot 100 sous (bans 15, 17 i 21). Quan són les atribucions inherents al poder públic les que poden ésser alterades, la quantia augmenta a 500 sous (ban 10). Freqüentment a la sanció s'ajunta el segrest de l'objecte causant de la falta (bans 5, 11 i 18). Si l'autor de la infracció és un esclau —incapacitat en principi per gaudir de béns propis—, la multa en metàl·lic és substituïda per la pena d'assots (ban 12). Fonollar, en fi, demostra no mancar d'astúcia en atribuir al delator 1/3 de la sanció (bans 8 i 10) per tal d'estimular les denúncies.

PUBLICACIÓ DELS BANS

A Sitges i des de l'any 1321 la iniciativa per a la publicació de bans és privilegi singular del cavaller Bernat de Fonollar com a senyor útil i jurisdiccional; en el seu defecte n'assumia la responsabilitat el batlle Pere Ferrer, però obrant tothora per manament (bans 5 i 7) o en concordança (bans 6 i 10) amb Bernat de Fonollar. La publicació constava pròpiament de tres moments: crida, cartell i trasllat.

La *crida* o exposició pública del ban en veu alta s'acomplia pels diferents carrers i places de la vila —recinte emmurallat de Sitges— (bans 5, 7 i 16), i era precedida del so d'anafils o trompetes (ban 7) amb el fi de captivar l'interès del veïnat. L'oficial a qui s'encomanava la crida era el saig o bartoner, dels quals i mercès als bans publicats en coneixem el nom de tres: Ferrer Font (bans 6 i 9), Berenguer Brunet (ban 14) i Ramon Savall (bans 15 i 16). Excepcionalment, un sol ban, el núm. 18 —9 de juny de 1326—, fou proclamat per Bernat de Fonollar en persona.

Feta la crida, es redactava el ban per escrit en forma de *cartell* i adés era clavat a la porta del castell, davant la plaça i a la vista de tothom, perquè els absents, els habitants del terme —fora murs— i els veïns de Campdàsens se'n poguessin assabentar.

Per tal de servir-ne memòria el ban era ensems *traslladat* al "Llibre de Cort" vigent. Per a la transcripció hom li acostumava reservar un ample espai en blanc on se'l copiava en lletra cursiva "currens", si bé força més assentada i clara que la usada per a d'altres documents. Val a dir que l'escriptor no era sempre el notari —a Sitges el rector i en el seu defecte, el vicari—, car només entre els publicats hom hi pot albirar si més no tres mans diferents.

Afegim que el núm. 3 és tan sols un manament epistolar adreçat al batlle que emperò podem reputar-lo com ban per atànyer el seu contingut al comú dels sitgetans. El núm. 2 per la seva part no és un ban exacte, sinó un ordre de valor universal per quant crea i atorga un nou ofici senyorial de clara incidència sobre la vida comunitària.

LA VIDA A SITGES A TRAVÉS DELS BANS

Amb motiu de llur orientació adreçada al si del poble, els decrets senyorials emmirallen sovint la quotidiana existència de les col·lectivitats. Els de Bernat de Fonollar, que no en són l'excepció, permeten tanmateix rastrejar amb nitidesa els trets de la vida econòmica, social, quotidiana, senyorial i política del Sitges tres-centista.

a) Vida econòmica

Tres aspectes de la vida econòmica sitgetana veiem transparentar-se en els bans de Fonollar: el cultiu de la vinya, la navegació marítima i la institució del corredor de comerç.

El notable augment del cultiu de la vinya des de les darreries del dos-cents s'evidencia sovint en els edictes senyorials: ja cercant la protecció dels vinyars contra les malifetes del bestiar, caçadors, herbataires, etc. (bans 8 i 19); ja instituint a petició dels interessats un nou oficial: el vinyòvol, a qui s'encomana la custòdia de les vinyes (ban 13); ja assegurant-se Fonollar per mitjà d'un rígid control sobre les veremes els novells rèdits relatius al vi que la sentència arbitral del 23 de febrer de 1323 li atorgà (ban 16). El cep es cultivava arreu del terme però molt especialment en els indrets anomenats "vinyets", on esdevenia conreu únic. Devers el 1300 hi enumerem tres "vinyets" a Sitges: el dels Gassons, el d'Aiguadolç i el de Santa Maria (8). La causa de l'acreixement d'est cultiu en detriment del cereal i l'olivera es pot delucidar per la forta demanda de vi manifestada ja aleshores en alguns centres relativament propers a Sitges, Barcelona o Ciutat de Mallorca, llocs on els nostres vins s'exportaven per via marítima (9).

El fet de comptar només amb un petit port natural que en prou feines protegia les petites naus dels sotrats de llevant, no fou obstacle perquè la tradició de Sitges (10) com a centre navilier s'arrelés fermanent ja des de mitjan segle XIII. Cal solament revisar els més antics portolans per veure-hi escrit el mot "Siges" com a únic refugi marítim emplaçat entre Barcelona i Tarragona-Tamarit

(11). Des de la perspectiva documental es pot assenyalar que el primer esment del "port" de Sitges data de l'any 1255 (12), mentre l'existència d'un sorgidor de fusta per amarrar naus remunta al 1324 (13) o abans. Dos són els decrets de Fonollar relatius a l'activitat marítima; el primer dels quals, per exemple, demostra que la navegació entre Sitges i Barcelona, sinó diària, era molt regular (ban 7); alhora que el segon evidencia la circumstància que els navillers sitgetans assolien freqüentment les costes situades més enllà dels territoris jurisdiccionals de la Corona d'Aragó (ban 10).

Una nova particularitat dins el desplegament econòmic de Sitges ve representada per la institució forçosa del corredor de mercaderia per a tota transacció comercial (ban 4); i, en correlació amb l'esmentat decret, la designació de Pere Anglès com a corredor senyorial (ban 15).

B) Vida social

De forma paral·lela a la vida econòmica, el desenvolupament social experimentà una notable transformació des de mitjan segle XIII. La progressiva substitució d'una economia de mera subsistència per una d'altra fonamentada en la circulació monetària, com resta palès en el ban 1, portarà com a conseqüència primera la naixença d'una dinàmica social orientada a la fomentació de la riquesa. La nova societat sitgetana organitzada en classes obertes contrastava vers el 1300 amb les formes de vida estàtiques basades en l'agricultura que igualaven dins la més extrema pobresa la major part dels habitants d'un determinant indret; no calia allunyar-se gaire de Sitges —Ribes, Jafre o Olivella— per trobar-ne de clars exemples.

L'estrat superior o "prohòmens" estava constituït pels navillers, els comerciants i els vineters, com Guillem Ferrer, Ramon Gassó, Romeu Guitart o Pere Maiol, que alhora eren també els prestamistes de Bernat de Fonollar, malgastador nat. Recolzant-se en llur condició de banquers senyorials, no trigaran molt a transformar-se políticament en grup de pressió amb la clara finalitat d'assolir les seves aspiracions socials i econòmiques. És

certament en funció d'ells i en llur benefici exclusiu: "*a requesta é volentat dels pròmens de dit castell de Siges e del terme*", que Fonollar institueix el vinyòvoi (ban 13) i que redacta la primera reglamentació social que ha conegut Sitges (ban 1). En efecte, el ban 1 demostra l'existència de fortes tensions socials a Sitges en una data tan endarrerida com l'any 1322, i sens dubte és digne d'un ample comentari que les limitacions del present recull ens priven de fer.

Per dessota dels "prohòmens", pagesos benestants, mitjans tinents i menestrals, descobrim el món del treball assalariat, que a Sitges se'ns revela estructurat en dos estaments o braços (ban 1): a) els treballadors qualificats que gaudien de certs privilegis: mestres d'aixa, boters, calafats i lavadors de bótes, oficis que de per si demostren la relativa prosperitat del comerç marítim a Sitges, i; b) els jornalers no qualificats: cavadors, podadors, picapedrers, tapiadors, carreters, manobres, etc., sense privilegis i en tot sotmesos a les condicions dictades pels "prohòmens" en els contractes laborals.

L'últim nivell social el formaven els esclaus, força nombrosos — mig centenar?— pel fet de romandre a Sitges no pocs corsaris professionals (14) econòmicament assistits pels "prohòmens". En sa major part els esclaus vivien fora murs, a les cases dels camperols benestants, i eren emprats principalment en les feines agrícoles. Els problemes reals o ficticis que llur elevat nombre podia originar dins la vila en dia de festa colend, fou la causa que forçà la redacció del ban 12, on, com ja ha estat dit, el càstig pecuniari és substituït pel d'assots si és un esclau l'autor de la infracció.

C) Vida quotidiana

Fins i tot els actes més rutinaris de la vida quotidiana són objecte de regulació pels decrets de Fonollar, però amb la particularitat que, cal dir-ho, redunden ara sovint en benefici del comú. Contingut verament positiu han, per exemple, les ordenacions que prohibeixen portar armes vedades de nit i de dia (ban 5), que obliguen a fermar els porcs pel bé de la salut pública (ban 11), que interdiuen reiteradament —signe d'escassa efectivitat— la

juguesa, els daus, la gresca, i pel general tot tipus de joc exceptuant les taules i algun altre (bans 10 i 17); i que cerquen el que avui anomenaríem protecció al consumidor en manar els carnisers sota pena de 5 sous i pèrdua de la carn: "*que negú no gos inflar ninguna bèstia ab la bocha*" (ban 19).

D) Vida senyorial

Bernat de Fonollar, no obstant l'explanat al capítol anterior, fou sempre plenament conscient d'ésser per sobre de tot el "dominus loci" qui a més de regir una comunitat gaudeix d'ample amalgama de privilegis que cal conservar i inclús, si hi ha ocasió, augmentar. Tres són els tipus de bans que tempten aquest fi: els dictats per desenvolupar els novel·lis atributs atorgats per la sentència arbitral de 23 de febrer de 1323; els que assagen de vigoritzar els drets tradicionals o usurpats; i aquells altres per mitjà dels quals hom crea i institueix nous oficials senyorials.

La sentència arbitral de 23 de febrer de 1323 (15) va resoldre una sèrie de plets i qüestions existents entre el poble de Sitges i els seus senyors que venien arrosegant-se des de feia més de mig segle. Bàsicament la sentència contemplava de forma positiva les principals reivindicacions populars, com eren l'anul·lació de qualques servituds com la "questia", la "tolta", etc., o la limitació de la "host" i la "cavalcada"; però en compensació s'atribuïa a Bernat de Fonollar un conjunt de nous drets de semblança moderada, especialment sobre el vi, ultra la solució en metàl·lic de 12.500 sous com abonament de servituds endarrerides. Estretament vinculats a l'esmentada sentència reputem el ban 16, relatiu a la verema, i els bans 7 i 8, que incideixen de forma preventiva sobre el dret de sometent, ara de bell nou configurat. (16).

De temps en temps plaïa Fonollar fer recordança als vassalls de llurs prerrogatives dominicals, tals com les de "lluisme" i "fadiga" (ban 17), o la "lleuda" sobre el mercat (ban 20) (17). Probablement és per cercar irregularitats en les retribucions que li són pròpies pel que ordena Fonollar en el setembre de 1326 revisar totes les vendes fetes amb carta de gràcia de 20 anys

ençà (ban 21).

Defensa dels drets tradicionals, però tanmateix defensa de servituds usurpades. En efecte, podem indicar pel que fa a les usurpacions que el 5 de desembre de 1309 (18) Fonollar va emparar-se arbitràriament del dret de "puja" o "fornatge" en decretar que des d'aquesta data en avant els seus vasalls estaven obligats a pastar en el forn senyorial. Ara bé, per tal d'evitar que els súbdits anessin a coure fora de Sitges —com feien—, va interdir passats setze anys sota sanció de 60 sous el traslladar-se amb aquesta intenció al forn dels Gassons o d'en Galceran de Ribes (ban 14),

Una de les llibertats que gaudien el sitgetans era la de caça. Sense gosar suprimir-la, Fonollar la tratà de limitar vedant-la per a certs indrets o prohibint senzillament l'ús del "*ca de mostra*" (ban 11).

El oficis senyorials instituïts per Fonollar a Sitges tenen per objecte un més diligent exercici de la fiscalitat dominical; tal és el cas del pesador de la farina, càrrec excepcionalment atribuït a una dona, Saurina, vídua de Bonanat Tordera (ban 2); i en certa forma, el del corredor de mercaderia (ban 4). Caràcter quelcom diferent té el vinyòvol (ban 13).

E) Vida política

Els bans del cavaller Bernat transllueixen àdhuc dues faisons de la vida política local: la prestació d'homenatge i la reunió del Consell General.

La ja esmentada sentència arbitral del 1323 havia prescrit per als sitgetans l'imperatiu de prestar homenatge a llurs senyors, ús feudal desconegut fins aquesta data (19). Envers est objectiu apunten els bans 6 i 9, dictats per Fonollar perquè els seus vassalls juressin respectivament fidelitat a Huc de Cardona, delegat de l'Església de Barcelona com a senyora eminent, i a la seva pròpia persona com a senyor útil de Sitges.

Quan certes disposicions necessitaven per llur peculiar naturalesa distributiva o opcional ésser discutides pel comú de la població, aleshores Fonollar apelava el Consell General o Universitat dels Homes de Sitges (bans 3 i 6), és a dir, la reunió en assemblea de tots els caps de casa del terme amb facultats resolutives.

BERNAT DE FONOLLAR PREFIGURAT PELS SEUS BANS

Ai marge d'aquell Bernat de Fonollar colpit de l'esperit evangèlic d'Arnau de Vilanova (20), que empara els pobres vergonyants, dicta disposicions orientades al bé comú dels vasalls (bans 5, 11, 17 i 19), i mana aixecar un hospital per a pelegrins i malalts (21); la gran majoria dels decrets per ell publicats ens el mostren com un home plenament conscient del seu rang social, gelós de llurs prerrogatives dominicals, sovint egoista i interessat, minucios a l'hora de revisar els comptes, i que esbrina el moment més oportú per retallar les minses llibertats dels súbdits.

Senyor d'un indret relativament evolucionat en els aspectes social i econòmic, que compta l'any 1323 amb 178 caps de casa (164 Sitges, 14 Campdàsens) (22) sense incloure els cavallers, els eclesiàstics, els esclaus, ni els nombrosos membres de la Cort senyorial, el que fa un total aproximat d'un miler d'habitants, Bernat de Fonollar només de quant en quant se'ns mostra disposat a lliurar algunes concessions a la naixent burgesia, concessions sempre subordinades a la seva qualitat de deutor empedreït. Encara més, el temperament autoritari de Fonollar forneix una colossal barrera davant la qual s'estronquen les aspiracions dels seus vassalls adreçades a l'autogovern municipal; caldrà esperar els darrers jorns del govern de la seva vídua Blanca d'Abella perquè els sitgetans assoleixin al fi el dret d'escollir anualment jurats representatius del comú de la població.

TRANSCRIPCIÓ I ABREUJAMENTS

Per a la transcripció hem adoptat els següents criteris:

- 1) Adaptar la grafia (separació de paraules) el màxim pos-

sible a les normes ortogràfiques actuals, emprant el punt volat i l'apòstrof.

2) Supressió de totes les consonants dobles a principi i fi de paraula.

3) Respectar l'ús indistint de la *i* i de la *í* llarga consonàntica (j).

4) Respectar el text llatí a la datació.

5) Separar les xifres romanes d'acord amb el sistema decimal.

Hem fet tanmateix ús dels successius abreujaments:

- A.C.A.: Arxiu de la Corona d'Aragó.
- A.C.B.: Arxiu Capitular de Barcelona.
- A.D.B.: Arxiu Diocesà de Barcelona.
- drs.: diners.
- etc.: etcètera.
- fol.: foli.
- núm: número.
- p.: pàgina
- perg.: pergamí.
- reg.: registre.
- sol.: sous.
- vol.: volum.

- (1) A.C.B., *Diversorum A*, perg. núm. 1863.
- (2) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, "Llibres de Cort", vol. 1, fols. 44v. i 97.
- (3) En el sarcòfag de Fonollar hi llegim: "... qui fuit procurator generalis in Cataloniae pro domino rege Jacobo XX. annis et ultra...": LLOPIS I BOFILL, Joan; *Assaig Històric sobre la vila de Sitges*, p. 108, Barcelona, 1891. Entorn als successius nomenaments i ratificacions de Fonollar com a vice-gerent podeu consultar: A.D.B., "Registra Communium", vol. 3, fol. 167. - A.C.A., Cancelleria, reg. 199, fol. 71; reg. 231, fols. 119, 119v.; reg. 356, fols. 67-67v; ... etc.
- (4) A.C.B.; Pia Almoïna, Sitges, pergs. núm. 15 i 15 (o).
- (5) A.C.B.; Pia Almoïna, Sitges, pergs. núm. 21, 22, 22 (c) i 23 (g). - A.C.A. Cancelleria, reg. 218, fols. 148-148v.
- (6) A.C.B.; Pia Almoïna, Sitges, perg. núm. 23 (d). - A.C.A., Cancelleria, reg. 221, fols. 118-118v.

- (7) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, perg. núm. 23 (a). - A.C.A., Cancelleria, reg. 224, fols. 37-37 v.
- (8) D'ací l'actual nom del venerat santuari sitgetà de Santa Maria del Vinyet.
- (9) Nombroses referències a l'activitat marinera de Sitges les trobareu en els "Manuels de Protocols", conservats de forma molt fragmentària des de l'any 1297.
- (10) Cal no oblidar que Sitges és la sortida natural al mar de Vilafranca i tot l'Alt Penedès.
- (11) COLOMER I PRESES, Mn. Ignasi M.^a; *El litoral català abans del segle XIX*, p. 81, Barcelona, 1965.
- (12) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, perg. núm. 7.
- (13) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, "Llibres de Cort", vol. 1, fol. 42 v.
- (14) Bonanat Samar, Arnau Vedell, Bertran de Vilar, etc. L'esmentat Guillem Ferrer tenia armat a Tarragona un "lley" que destinava preferentment a les incursions de cors.
- (15) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, pergs. núms. 24, 24 (b), 24 (d), 24 (p), 24 (l), 24 (q), 24 (r) i 128.
- (16) El ban 7 ordena fer una "mostra" militar, mentre el 8 té per objecte preparar els homes de Sitges per una batuda contra els assassins de Ferrer Vedell, pagès de Vallcarca.
- (17) La primera reial atorgació de mercat públic a Sitges remunta al 2 de maig de 1307: A.C.A., Cancelleria, reg. 204, fol. 36.
- (18) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, pergs. núms. 18, 18(a), 18(b) i 18(c). Vegi's també: A.C.B., Diversorum B, perg. núm. 1149; i Pia Almoïna, Sitges, "Manuels de Protocols", 1321-1322, fol. 6 v.
- (19) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, perg. núm. 24(a).
- (20) CARBONELL I GENER, Josep; *Siete ensayos de historia suburense*, pp. 121-126, Sitges, 1961.
- (21) A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, perg. núm. 64.
- (22) Conclusió subministrada per la suma de varis documents: A.C.B., Pia Almoïna, Sitges, pergs. núms. 24 (h), 25 i 25 bis; "Llibres de Cort", vol. 1, fols. 27-28; "Manuels de Protocols", 1318-1319, fols. 9-9v., ... etc.

TEXT DELS BANS

I

— 1322, gener 24.

— Vol. I, fol. 3v.

“IX kalendas febroarii anno Domini M. CCC. vicesimo primo ordenà l'onrat senyor en Bernat des Fonollar a prec e soplicació dels prohòmens de Ciges que negú cavador, podador, picaperes, tapiadors, menobres e tot hom e tota fembra ab bèsties e sens bèsties qui de loguer sien no.s gos loguar sinó a diners, sens tot menjar e beure; que aquell qui.ls logarà no.ls do, més tot lo loguer sia en diners solius; e aquell qui contra açò farà, so és, aquell qui.l loguer ab lo menjar darà que pach per ban per cascuna vegada tres sol. En aquest ban emperò no sien enteses maestre d'axa, ne calafat, ne lavador de bótes. Encara soplegaren los dits prohòmens que.l dit ban se levàs sens tota amor. El dit honrat en Bernat des Fonollar feu aquest ordonament com per lo dit menjar se seguia gran contesa e envig entre.ls dits prohòmens e los logueders.

Item, ordenà aquell dia mateix lo dit senyor en Bernat des Fonollar que nengun hom qui.s loch a la exavaga no.s gos partir d'aquell qui.l haurà logat dins lo temps que serà emprès entre.lls. E si negú se'n partirà que sia pres e tornat a la exavaga; e encara si era en loguer que sia girat de la faena d'aquell qui.l aurà logat; e aquell qui.l aurà logat no.l gos constrastar. E per les messions que d'açò farà l'axavaguer, aja estar lo loguader ab l'axaveguer a la rahó del salari que pendrà, ho li pag les dites messions.”

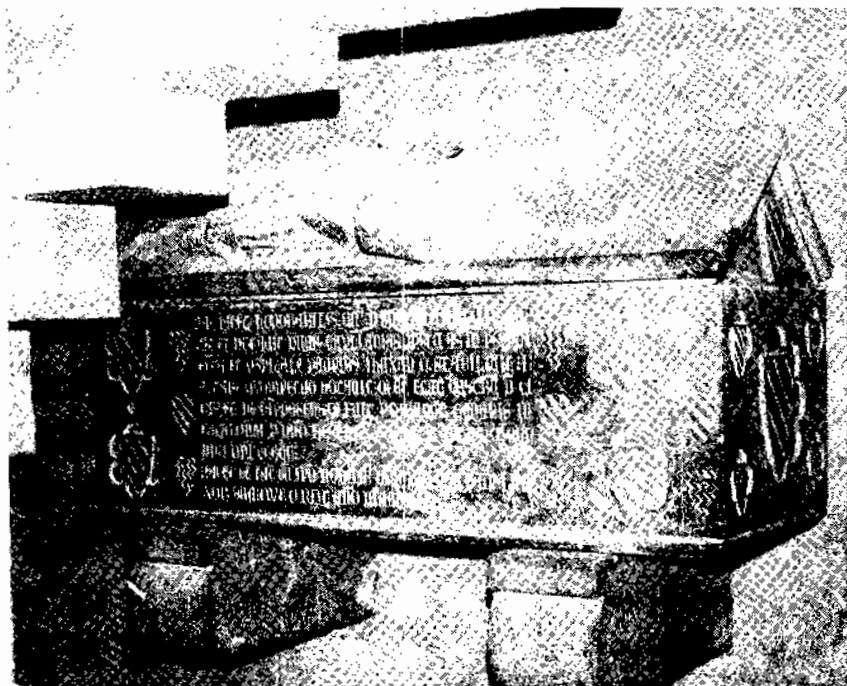
II

— 1322, març 7.

— Vol. I, fol. 6.

“Nonas marcii anno Domini M. CCC. vicesimo primo

venerabilis Bernardus de Fonollario, dominus castri de Cigiis, commendavit pensum farine dicti loci de Cigiis Saurine, uxor quondam Bonanati Torderii habitatoris dicti loci de Cigiis, tenendum per eum dum ipsa Saurina bene et fideliter se habuerit in exercendo dictum pensum et dicto Bernardo de Fonollario placuerit. Et dicta Saurina juravit ad sancta Dei Evangelia fideliter se habere in exercendo dictum pensum et dabit fideliter jus domino et emptori et veneditori."

Ossari de Bernat de Fonollar i de la seva segona esposa Blanca d'Abella. (Església parroquial de Sant Bartomeu i Santa Tecla de Sitges).

III

— 1322, maig 14.

— Vol. I, fol. 9

“De nos en Bernat des Fonollar a l’amat nostre en Pere Ferrer, batle nostre de Ciges, saluts e dileció.

Fem vos saber que ls honrats en Bertran de Seva e en Jacme de Muntjuhic, arbitres del fer nostre e dels homes de Ciges, e l’avocat de l’altra part e l’escrivà volen aver per paga de lur selari per la part dels dits homes, per que a instància e a requesta d’en Matheu de Truyàs, sindich substituÿt dels sindichs de la Universitat dels dits homes, a vos diem e manam espresament que continent vista la present letra destrengats ho façats ajustar sots pena certa la dita Universitat e destrengats alguns pròmens d’aquella per la Universitat elecs a fer tayla de MM. sol. per messions del dit plet; e que destrengats los homes e els béns de les pageises (sic) del dit castel e de son terme a pagar so que taylats seran en la dita tayla; e encontinent com seran los diners ajustats los façats trame tre al dit Matheu. E en açò no aya faylla neguna, car per triga de aver los dits diners se porien los fers trigar. E si en culpa de vos assò.s trigava, nos vos fem saber que ls dits diners auriem de vos e de vostres béns. Escrita en Barchinona pridie idus madii anno Domini M. CCC. XXII.”

IV

— 1322, setembre?

— Vol. I, fol. 16 v.

“Ara hogats que us fa hom a saber per manament del honrat en Bernat deç Fonollar. Con vos fa hom a saber que tot hom e tota fembra que vena tera, ni cases, ni nul setí sinó per mà de coredor; e qui contra farà que pag L. sol. per nà, L. lo venedor e L. lo conprador.”

encantadora de gran varietat de temes.

Cap els anys vint era assidu d'una tertúlia que es reunia a La Pinacoteca abans de dinar; entre els assistents hi havia Anglada Camarasa, Jaume Mercader, Francesc Costa i Eduard Toldrà. Després de sopar, es reunia al Cafè Catalunya, on, a més dels citats, hi acudien Oleguer Junyent, Emili Bosch Roger i Francesc Labarta.

Va ser un dels més assidus concurrents a l'anomenada "Penya de l'Hotel Colón" o "Penya Plandiura" —ja que era el mecenes Lluís Plandiura qui la presidia—, que agrupava artistes i col·leccionistes i que cada dissabte es reunia a dinar al soterrani del vell i desaparegut Hotel de la Plaça de Catalunya. (La Penya va ser representada per Xavier Nogués en una pintura molt coneguda, destruïda el 1936 en l'incendi de l'Hotel Colón). Cabanyes va ser soci actiu i en alguna ocasió membre directiu del "Real Círculo Artístico de Barcelona". Als seus últims anys, fins que les forces físiques li ho permeteren, assistia a la tertúlia de la Sala La Pinacoteca.

Cal destacar també en Cabanyes l'afecció a la bona música; era receptiu a la música com ho era a la poesia. Ell mateix deia: "Sóc un gran filharmònic". Això ja li ve de jove, sobretot de quan l'estada a Munic. Va gaudir de l'amistat de destacats músics, com Enric Morera, Pau Casals, Granados, Costa, Toldrà, Taltavull, Vallribera, etc. A Vilanova mai no deixava d'assistir a cap dels concerts que organitzava alguna entitat. I moltes vegades, quan pintava, ho feia acompanyat de bona música: posava "discos" mentre pintava.

LA VINCULACIÓ PERSONAL A VILANOVA

És de destacar també la constant vinculació d'Alexandre de Cabanyes a Vilanova i a les seves institucions. A ell es deu la conservació de l'anomenada "Masia Parellada" arreglada i transformada pels seus avantpassats el 1790, un autèntic palauet neoclàssic, amb unes línies sàvies i harmonioses de bell regust italià. La "Masia Cabanyes" és un dels exemplars característics

VII

– 1323, agost 25.

– Vol. I, fol. 29v.

“Diyous XXV. dies anats del mes d’agost en l’any de mill e CCC.XXIII. en Pere Ferrer, batle de Ciges per l’onrat senyor en Bernat de Fonollar, feu cridar al sag tochan l’anafil per tota la vila de Ciges que tot hom de Ciges e del terme del castell de Ciges per dicmenge tot dia sien en la plassa de Ciges ab totes lurs armes melors que els agen per fer mostra.

Item, aquest dia matex feu cridar que nuyll hom no partís ab leny ne ab barcha de Ciges sinó tro a Barchelona si el dia no era tornat; e aquel qui u farà que LX. sol. li costarà.”

VIII

– 1323, setembre 18.

– Vol. I, fol. 32v.

“A XVIII dies anats del mes de setembre en l’any de M.CCC.XXIII fo fer crida l’onrat en Bernat dez Fonoylar:

Ara oyats per manament del honrat seyor en Bernat dez Fonoylar e del seu batle que nuyll hom qui d’edat sia no vaya sens armes a la laurada ne en altre loch, s’és a saber, que port lansa o balesta; e qui no u farà V. sol. li costarà; e sia el terz de l’acussador e les IIes parts del seyor. E hisque el so tot hom.

Encara oyats per manament del honrat seyor en Bernat dez Fonoylar del seu batle que nuyll hom estrany ne privat no gos cassar en les viyes ab balesta ne en altra manera; e qui contra farà V. sol. li costarà, e sia al terz del cassador (sic) e les IIes parts del seyor.”

I X

– 1323, novembre 30.

– Vol. I, fol. 37v.

"Dimecres lo dia de sent Andreu en l'an de M. CCC. XXIII. lo noble Huc de Cardona, axi com a procurador del seynor Bisbe de Barchalona e del Capítol, fo el castel de Ciyes per pendre homanaty e dels hòmens del dit castel e de son terme. El honrat en Bernat dez Fonolar feu fer crida an Ferrer Font, sag seu, que tot hom sots pena de L. sol. fos après dinar en lo dia damunt dit a l'esglea per fer homanaty e al dit noble en nom de procurador damunt dit.

Item, lo diluns següent l'onrat en Bernat dez Fonolar feu fer semblant crida al dit Ferrer Font, sag seu."

X

– 1324, gener 15.

– Vol. I, fol. 40.

"Dicmenye XVIII. kaleridas de febrer en l'any de M.CCC. XXIII: Ara oyats per manament del honrat seynor en Bernat des Fonoylar e del seu batle que nuyl hom no gos jugar de nit ne de dia a joch de graescha ne a negun altre joch de daus ne da jugessa sau a taules de si a Nadal; e qui contra asò farà pagarà X. sol. de dies e XX. de nits; e aurà la tersa part l'acussador e les IIes lo seynor.

Item, aquest dia demunt dit en l'any de M. CCC. XXIII: Ara ojats per manament del honrat seynor en Bernat dez Fonoylar e deu seu batle que nuyl hom qui aye leny ne barcha, ne encara nuyl hom de quinaque condició sia, no hic gos partir del la terra del seynor rey tro aye assegurat que per tot febrer sia tornat sos pena de D. sol."

X I

– 1324, abril 22.

– Vol. I, fol. 45v.

“Digmenge a XX. e II. dies anast d’abril feu fer cride l’onrat en Bernat dez Fonolar el castel de Siges que nul home no casàs ab ca de mostre el terme de Siges ne del castel de Camdàsens; e qui farie perdrie el ca e pagarie X. sol. de pene.

Item, feu fer cride aquest die matex que tot om qui agès proc que.l tengès fermat; e qui no u farie pagarie VI. drs. de pene, e els dinès serien dast per amor de Déu.”

X II

– 1324, juny 14.

– Vol. I, fol. 47.

“Dijous a XIII jorns anats del mes de juny en l’any de M. CCC. XXVIII. lo seyor en Bernat dez Fonoylar fo fer cridar que tot batyat e tot saray que sien catius que entre dins la vila de Ciges que sia festa colent e que el forn no colgue, que pendrà X. açots en la plassa.

Item, nuyl hom ne nuyla fembra de qualque condecio sie ne.l gues acuyler en cassa ne.ls vendre pa ne vi a festa qui colent sia que.l forn no past; e qui contra assò farà V. sol. li costarà. Encara que negun saray ne batiat qui de la vila de Ciges sia que sien catius no gos beure en taverna; e si u fa V. sol. li costarà. Ne.ls do venda, ne sofert.

Item, si negun catiu ne cativa aportava roba per vendre, ne per comanda, ne per enpenyorar, a negú ne a neguna que deguès pendre la dita roba que u denunciàs a la senyoria; e si no ho feya e li era provat estaria a mercè del senyor.”

XIII

— 1324, juny 16.

— Vol. I, fol. 47v.

"Dicmenye a XVII. jorns anats del de juny en l'any de M. CCC. XXIIII. l'onrat seyor en Bernat dez Fonoylar a requesta e a volentat dels pròmens del dit castel de Ciges e del terme messeren viyògol, so és a saber, en Romeu d'Oliveyla, lo qual jurà en poder del dit seyor en Bernat dez Fonoylar que.l bé e leyalment guardaria, que.l per amor ne per paor del nuyl del món no s'esteria que no denunciàs ne per seruy al dit seyor ho a son batle aquels qui el ban caurien, so és a saber, que aquels qui cauran el ban pagaran XII.drs. de dia e V. sol. de nits; e per bèstia grossa IIII. drs., e per porch IIII. drs., e per oveyles e per cabres I. dr. per cascuna, ultra ez ban esmèn la maiafeta que feta aurà.

Encara que nuyl hom, ne nuyla fembra, ne nuyl infant no gos entrar en les viyes ne en ortos per fer erba ne encara balestes, ne nuyl hom no y gos cassar; e si u fa pagarà XII. drs. per cascuna vegada. E asò dur tro a Omnia sentor."

XIV

— 1325, març 10.

— Vol. I, fol. 61v.

"Dicmenge X. iorns de mag (1) fo feta esta crida per manament del honrat senyor en Bernat des Fonollar, e feu-la en Berenguer Brunet, sag jurat de Ciges per lo dit senyor en Bernat des Fonollar:

Ara ojats per manament del honrat senyor en Bernat des Fonollar, senyor dels castels de Ciges e Campdàsens, que nul hom ne nula fembra de la vila, ne del castel de Ciges, ne del terme encara de Campdàsens, ne nula altra persona privada ne estranya no gos pastar ne fer pastar al forn dels Gassons e aseyaladament al forn d'en Galceran de Ribes; e qui contra asò fara LX. sol. li costa-

rà, que amor no.n trobarà.”

— (1) “mag”, però ha d'ésser “març”.

X V

— 1325, maig 16.

— Vol. I, fol. 64v.

“Diiours a XVI. iorns de mag fo feta esta crida en l'any de M. e CCC. e XXV. en la vila de Çiges Çiges per manament del honrat senyor en Bernat des Fonollar e per lo seu batle, e feu-la en Ramon Saval, sag iurat de Çiges per l'onrat senyor en Bernat des Fonollar:

Ara ojats per manament del honrat senyor en Bernat des Fonollar, senyor dels castels de Çiges e de Campdàsens, que nul hom estrany ne privat no.s gos entremetre de éser corredor de mercaderia de l'onrat si. no en Pere Anglès, qui la a asensada e a jurat de ser leyal corredor al comprador e al venedor; e qui contra farà C. sol. pagarà.”

X V I

— 1325, setembre 5.

— Vol. I, foli 77v.

“Diiours a V. iorns anats del mes de setembre en l'ayn de M. e CCC. e XXV. fo feta esta crida en la vila de Çiges per manament de l'onrat senyor en Bernat des Fonoyllar, senyor dels castels de Çiges e de Capdàsens, e feu-la en Ramon Desval, sag iurat de Çiges per lo dit honrat en Bernat des Fonollar:

Ara oiats per manament del honrat senyor en Bernat des Fonoyllar, senyor dels castels de Çiges e de Capdàsens, que nul hom ne neguna fembra no gos vermar, ne fer vermar, ne fer vi sens volentat del dit senyor en Bernat des Fonollar; e qui contra assò farà LX. sol. li costarà.”

XVII

– 1326, març 19.

– Vol. I, fol. 87.

"El dia e l'any damunt escrit manà lo senyor en Bernat des Fonollar que nul hom estrany ne privat no gos jugar a juguesa ne a nul ioch de daus si no a taules ne a altalena; e qui contra assò farà pagarà X. sol. de dia e XX. sol. de nit. E aquels que l ioch aculen en casa pagaran XX. sol.

Item, mana e fa a saber lo senyor en Bernat des Fonollar que nul hom no compre casses, ne viyes, ne orths, ni altres heretats; lo venedor no gos metre en possessió lo comprador; ni lo comprador no.s gos metre en tro que.s sia avengut ab lo senyor. Qui contra assò farà pagarà C. sol."

XVIII

– 1326, juny 9.

– Vol. I, fol. 92.

"Diluns a IX. iorns de iuny anno Domini M. CCC. XXVI. l'onrat senyor en Bernat des Fonollar, senyor dels castels de Ciges e de Campdàsens, feu manament a tots los carnisès de la dita vila de Ciges que negú no gos inflar neguna bèstia ab la bocha sots pena de V. sol. e encara que perda la carn. Aquest manament feu-lo dit senyor el personalment."

XIX

– 1326, juliol 27.

– Vol. I, fol. 94.

"Dicmenge XXVII. iorns anats del mes de juliol anno Domini M. CCC. XXVI. fo feta esta crida:

Ara ojats que us fa hom a saber de part del honrat en Bernat des Fonollar, senyor dels castells de Çiges e de Campdàsens, que nul hom ne nuylla fembra no gos metre bestiar, ne fer leya, ne cassar en la Devessa, e qui contra assò farà que pagarà per cada vegada X. sol. Encara per la pena desús dita que nul hom no gos cassar en lo viyet d'Ayguadolç. Encara us fa hom a saber que Rubert Soler és viyògol."

X X

— 1326, setembre 7.

— Vol. II, fol. 5v.

"Ara oiats que us fa hom a saber per manament del honrat senyor en Bernat des Fonollar, senyor dels castells de Çiges e de Campdàsens, que tot hom qui sia de Çiges o de Campdàsens o d'altre loch qui compra res que deya pagar dret de mercat, que deya dixà al senyor o denunciar sots pena de pagar lo dobla. Dicmenge VII. iorns anats del mes de setembre anno Domini M.CCC.XXVI."

X X I

— 1326, setembre 9.

— Vol. II, fol. 5v.

"Ara oiats per manament del honrat senyor en Bernat des Fonollar, senyor dels castells de Çiges e de Campdàsens, que tot hom e tota fembra qui aia cartes de gràcia de vendes que aia fetes de XX. anys a ençà, ne cartes de venda feta ab carta de gràcia qui li sien estades retades per lo comprador, trencades o a trencar, que les aia mostrades al dit senyor per diiious tot dia; e qui contra assò farà pagarà per pene C. sol., que amor no.n trobarà. Fo feta aquesta crida dimarts IX. iorns anats del mes de setembre anno Domini M. CCC. XXVI."

